

سرشناسه:	حسینی جبلی، سید میر صالح، ۱۳۴۷ -
عنوان و نام پدیدآور:	درآمدی بر اندیشه اجتماعی معاصر مسلمان در حل مشکلات جهان اسلام / مؤلف سید میر صالح حسینی جبلی.
مشخصات نشر:	قم: نورالامین، ۱۳۹۹.
مشخصات ظاهری:	ص ۱۸۴.
شابک:	۹۷۸-۶۲۲-۷۱۵۶۴-۱
وضعیت فهرست نویسی:	فیبا
یادداشت:	کتابنامه: ص. ۱۶۹.
موضوع:	سردار، ضیاء الدین -- نقد و تفسیر
موضوع:	Sardar, Ziauddin -- Criticism and interpretation
موضوع:	وحدت اسلامی
موضوع:	Islam -- Unity
موضوع:	اسلام و علوم
موضوع:	Islam and science
موضوع:	آینده پژوهی -- جنبه های مذهبی -- اسلام
موضوع:	Forecasting -- Study and teaching -- Religious aspects -- Islam
رده بندی کنگره:	BP۲۳۳/۵
رده بندی دیویی:	۲۹۷/۴۸۲
شماره کتابشناسی ملی:	۷۲۸۲۱۰۳

NBP27

درآمدی بر اندیشه اجتماعی معاصر مسلمان در حل مشکلات جهان اسلام

مؤلف: سید میر صالح حسینی جبلی

سال چاپ: ۱۳۹۹ ش / ۲۰۲۰ م / ۱۴۴۲ ق

نوبت چاپ: اول

شمارگان: ۵۰۰

ناشر: نورالامین

قیمت: ۲۵۰۰۰۰ ریال

چاپ: چاپخانه دیجیتال المصطفی ﷺ

✉ pub.nooralamin@gmail.com

درآمدی بر اندیشه
اجتماعی معاصر
مسلمین در حل
مشکلات جهان اسلام

سید میر صالح حسینی جبلی

معارف اسلامی ناب، نیاز بشر تشنه معنویت امروز است. در این دوران که بسیاری آن را عصر پایان جهان می‌دانند، گرایش به دین و معنویت، سرعتی شگفت یافته است. در این میان، اسلام بیشترین سهم را از این گرایش به دین دارد، و چرا چنین نباشد؟ اسلام دین انسانی زیستن، عدالت‌پروری و عشق به هم‌نوع است و بشر این عصر، این گوهر گمشده را در اسلام ناب یافته است. از سوی دیگر، گسترش پرشتاب رسانه‌ها و ابزارهای انتشار اطلاعات، بی‌وقفه موجب پدید آمدن پرسش‌ها و شبهات جدیدی می‌شود که تا اندکی پیش از این، هیچ‌کدام از آنها قابل تصور نبود. این انفجار اطلاعات، به‌ویژه در دنیای مجازی، اغلب فرصت ژرف‌اندیشی را از انسان سلب می‌کند و همین موجب شناخت نادرست یا ناقص از بسیاری امور، به‌ویژه مفاهیم و معارف دینی می‌گردد.

بنابراین، تبلیغ و نشر مؤثر معارف اسلامی ناب، رسالت خطیری است که بر عهده همه متولیان این امر می‌باشد. بدون تلاش خالصانه و آگاهانه برای رسیدن به این هدف، پتانسیل عظیمی که در گرایش بشر به معنویت در این عصر پدید آمده، به هدر خواهد رفت.

نشر «نورالامین» به سهم خود می‌کوشد تا بخش اندکی از رسالت عظیم نشر معارف اسلامی ناب را به بهترین شکل ممکن انجام دهد و در این راستا از پیشنهادها و انتقادهای همه فرهیختگان این عرصه، برای غنا بخشیدن به آثار خود استقبال می‌کند.

پیش‌گفتار

امت اسلامی، در قرن اخیر دچار چالش‌های معرفتی شده است. برای اثرگذاری در رفع این چالش‌ها، نیازمند بازاندیشی معرفت اسلامی با نگاه به مکتب اهل بیت علیهم‌السلام هستیم. نقش استعمار و تهاجم علیه مسلمانان در ایجاد این بحران‌ها بسیار تأثیرگذار بوده است. استعمارگران اروپایی، پس از حمله ناپلئون به برخی از کشورهای اسلامی در ۱۷۹۸م سبب شدند که جهان اسلام دچار بحران شدید روحی - روانی گردد. ضعف و عقب‌ماندگی اقتصادی، هرج و مرج فکری و فرهنگی و از همه مهم‌تر انفعال و ضعف حکام و دولتمردان در برابر دولت‌های غربی و اروپایی، آتش این بحران را شعله‌ورتر ساخت.

از اواخر قرن هجدهم به بعد، اندیشه‌ها و دیدگاه‌های مختلفی در جهان اسلام برای رفع این مشکلات به وجود آمد. از نگرش‌های جهادی گرفته تا نگرش‌های صوفی‌گرایانه در این پیکار شرکت داشته‌اند. تلاش‌های سید جمال‌الدین اسدآبادی، سید قطب و شاه ولی‌الله دهلوی که برخی از آنان بر اصل اصلاح و آگاهی‌بخشی و در مواقعی به قیام و جهاد تأکید داشته‌اند، تا حرکت‌های سنوسی، که میدان بسیاری را در شمال آفریقا داشته است، در این طیف قرار دارد.

ضیاءالدین سردار از جمله شخصیت‌هایی بود که در پاکستان، به ارائه راه حل پرداخت. او با نگاهی عام به مشکلات و چالش‌های امروزی امت اسلامی، دارایی‌های معرفتی کنونی جهان اسلام را ناکافی و اثرگذاری در تغییرات جهانی را نیازمند بازاندیشی اسلامی می‌دانست. وی معتقد است امروزه بسیاری از مسلمانان سرزمین‌های خود را اشغال شده می‌بینند و غرب قدرت اقتصادی و سیاسی خود را با فرایند جهانی‌سازی بر آنان تحمیل کرده است. سردار برای رهایی از مشکلات، به طرح آینده‌پژوهشی روی آورد. کانون تمرکز وی در مباحث آینده‌پژوهی را می‌توان در سه حوزه اصلی: آینده مسلمانان یا تمدن اسلامی، علوم اسلامی و رابطه اسلام و پسانوگرایی تقسیم‌بندی کرد.

علاوه بر سردار، عبدالله عرووی در مراکش در چنین شرایط تاریخی به فعالیت فکری روی آورد. وی معتقد است شرایطی احساس می‌شود که جهان عرب را به بن‌بست رسانده و هیچ راه برون‌رفتی از آن وجود ندارد؛ زیرا از یک طرف، ورود لجام‌گسیخته عناصر و ارزش‌های فرهنگی بیگانه و مفاهیم مدرن جوامع غربی، امنیت فرهنگی را از جامعه مسلمان عرب سلب کرده و از سوی دیگر، ترس و بزدلی و نوکرمآبی زمامداران سیاسی عرب در برابر دولت‌های زورگو و قدرت طلب استعماری و نیز تلاش‌های ناکام و بی‌نتیجه نخبگان فکری در جهت بهبود اوضاع و چیرگی بر مشکلات، سبب شد که جوامع اسلامی آینده‌ای مبهم و تیره و تاریک یابند.

فاروقی در فلسطین به نظریه‌سازی پرداخت و اعلام کرد برای حفظ هویت اسلامی و مواجهه با چالش‌های داخلی و خارجی در جهان اسلام و رسیدن به اهداف انسانی مربوط به کشمکش‌های علمی، فرهنگی سیاسی و اقتصادی، نیاز به علومی است که مبتنی بر مبانی اسلامی

باشد. وی موضوع معرفت اسلامی یا «اسلامی شدن معرفت» را مطرح کرد که در مواجهه مستقیم با سکولاریسم قرار دارد. برای رسیدن به آن طرح عملیاتی خود را برجسته می‌کند و برنامه‌های خود را از تسلط بر علوم مدرن گرفته تا تقویت متخصصان و نقد روش فکran غربی در حوزه‌های علوم مختلف همراه با بحث انتقادی میراث اسلامی پیشنهاد می‌کند. این دیدگاه‌ها هر کدام دارای نقاط قوت و ضعفی است که لازم است در پژوهش‌های مستقلی به صورت تفصیلی به آن پرداخته شود. در این پژوهش، تلاش شده تا به صورت مختصر با استفاده از روش‌های تحلیلی و توصیفی به برخی از آن‌ها اشاره شود.

این نوشتار درباره اندیشه اجتماعی معاصر مسلمین در حل مشکلات جهان اسلام است که با همکاری پژوهشگران مختلفی تدوین شد و هر بخش به تحلیل اندیشه یکی از متفکرین کشورهای اسلامی پرداخته‌ایم. امید است که به اندیشه اجتماعی سایر کشورها نیز در جلد‌های بعدی بپردازیم. از همه محققین این پژوهش صمیمانه سپاس‌گزاری می‌کنم و آرزوی موفقیت آنان را از خدای سبحان خواهانم. همچنین از همه استادان ارزیاب جهت تأیید این اثر و نیز تمام دست‌اندرکاران آماده‌سازی برای نشر این کتاب، متواضعانه سپاس‌گزارم.

سید میرصالح حسینی جلی

خرداد ۱۳۹۹

فهرست

پیش‌گفتار	۵
۱. اندیشه آینده‌پژوهی و حل مشکلات جهان اسلام در پاکستان	۱۳
مقدمه	۱۳
مفهوم آینده‌پژوهی	۱۵
پیش‌زمینه‌های آینده‌پژوهی در تفکر سردار	۱۷
ضیاء‌الدین سردار و آینده‌پژوهی	۱۸
سردار و بازسازی آینده تمدن اسلامی	۲۲
قوانین آینده‌پژوهی از دیدگاه سردار	۲۸
۲. اسلامی‌سازی علوم برای حل مشکلات جهان اسلام در اندیشه مسلمین فلسطین	۳۷
مقدمه	۳۷
بنیان‌های نظری اسلامی‌سازی علوم در اندیشه فاروقی	۴۱
بنیان هستی‌شناختی	۴۲
بنیان معرفت‌شناختی	۴۲
۱. اجتهاد	۴۳
۲. وحی و عقل	۴۳
۳. وحدت حقیقت	۴۴
بنیان انسان‌شناسی	۴۵
تمایز علم مدرن سکولار و علم اسلامی از نگاه فاروقی	۴۶

رویکردهای عملیاتی فاروقی در اسلامی سازی علوم	۴۹
روش های عملی برای تحقق اسلامی سازی علوم	۵۰
مراحل رویکرد تجزیه و تحلیل علمی در اندیشه فاروقی	۵۳
فاروقی و مراحل آموزشی مؤسسه بین المللی اندیشه اسلامی	۵۴
نقد و بررسی مباحث اسلامی سازی علوم در اندیشه فاروقی	۵۶
۱. کافی نبودن مباحث توحید در اندیشه فاروقی	۵۶
۲. تناقض در میراث	۵۷
۳. نپرداختن به مبانی سیاسی	۵۷
۴. نارسایی و جامعیت نظریه	۵۸
۵. گرایش به اسلام سلفی و لیبرال	۶۱
۳. حل مشکلات جهان اسلام در اندیشه معاصر مسلمین مراکش	۶۳
مقدمه	۶۳
وضعیت جهان عرب در عصر عروى	۶۶
عروى و بازاندیشی در مشکلات جهان اسلام	۶۸
سه جریان ناکام	۷۰
۱. سنت گرایان	۷۰
۲. لیبرالیست ها	۷۲
۳. تکنوکرات ها	۷۴
مشکل کنونی جهان اسلام	۷۵
تأثیر تاریخ گرایی مارکسیستی بر اندیشه عروى	۷۸
مارکسیسم؛ به مثابه ایدئولوژی نجات بخش جهان اسلام	۸۱
راه برون رفت از بحران های اجتماعی جهان اسلام	۸۴
جامعه آرمانی مورد نظر عروى	۸۵
تفاوت مدرنیته مورد نظر نصر با عروى	۸۸
۴. حل مشکلات جهان اسلام در اندیشه معاصر مسلمین هند	۹۳
مقدمه	۹۳

جامعه‌شناسی دینی هند	۹۴
حرکت‌های انقلابی و اصلاح فکری	۹۶
تأثیر افکار اصلاح‌طلبی بر حرکت‌های اسلامی هند	۹۷
اندیشه شاه ولی‌الله دهلوی و همفکرانش	۱۰۱
اندیشه مولانا محمدعلی و همفکرانش	۱۰۶
جریان فکری نوگرایانه سید احمد خان	۱۰۸
اندیشه ابوالاعلی مودودی و همفکرانش	۱۰۹
همفکران مودودی	۱۱۰
عقاید و افکار جماعت اسلامی در هند	۱۱۱
اندیشه بریلویه	۱۱۲
اندیشه‌های سید احمد بریلوی	۱۱۵
اندیشه‌های دیوبندیه و همفکرانش	۱۱۶
رویکردهای سیاسی علمای دیوبند	۱۲۰
اندیشه جریان فرایضی	۱۲۱
اندیشه جریان تبلیغی	۱۲۲
اندیشه اصلاح‌طلبانه «بوهره»	۱۲۳
اندیشه جریان آقاخانی‌ها	۱۲۴
اندیشه جریان مسلم‌لیگ	۱۲۶
تغییر سیاست‌کنگره ملی هند	۱۲۸
تشکیل مجمع عمومی مسلم‌لیگ	۱۲۹
۵. حل مشکلات جهان اسلام در اندیشه معاصر مسلمین یمن	۱۳۵
مقدمه	۱۳۵
اقلیم‌شناسی معرفتی	۱۳۶
پیدایش اندیشه شیعیان یمنی	۱۳۸
پیدایش اندیشه زیدیه	۱۴۱
اندیشه انصارالله	۱۴۳

تأثیر اندیشه حزب الله بر یمن	۱۵۰
اخوان المسلمین در یمن	۱۵۲
فرجام سخن	۱۵۵
کتابنامه	۱۶۹